

УДК 339.9:339.5:330.322

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.214.271-279>**Урбан О.А.**

кандидатка економічних наук

Луцький національний технічний університет

Urban Oksana

PhD in Economic Sc.

Lutsk National Technical University

<https://orcid.org/0000-0002-8804-0546>**Федосов С.А.**

доктор фізико-математичних наук

Луцький національний технічний університет

Fedosov Serhii

Dr. of Physical and Mathematical Sc.

Lutsk National Technical University

<https://orcid.org/0000-0003-3457-8911>**Баула О.В.**

кандидатка економічних наук

Луцький національний технічний університет

Baula Olena

PhD in Economic Sc.

Lutsk National Technical University

<https://orcid.org/0000-0003-2609-0211>**Нужна О.А.**

кандидатка економічних наук

Луцький національний технічний університет

Nuzhna Oksana

PhD in Economic Sc.

Lutsk National Technical University

<https://orcid.org/0000-0002-4629-4011>

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В сучасних умовах господарювання транснаціональні корпорації (ТНК) все частіше виступають не лише учасниками, але й ключовими еталізаторами структурних змін у світовій економіці. Водночас вони визначають напрями міжнародної торгівлі, інвестиційної діяльності та технологічного розвитку. У зв'язку з цим дослідження особливостей впливу ТНК на міжнародні економічні процеси має важливе теоретичне та практичне значення для формування ефективної економічної політики держав в умовах глобальних трансформацій.

У роботі досліджено, що ТНК виступають основними рушіями формування глобальних ланцюгів створення вартості, міжнародного трансферу технологій та інноваційного розвитку. Обґрунтовано, що сучасні глобальні трансформації, зокрема цифровізація, регіоналізація виробництва, та посилення геополітичних ризиків істотно впливають на стратегії діяльності ТНК. У результаті дослідження доведено, що ТНК залишаються ключовими агентами сучасної світової економіки та визначають тенденції розвитку міжнародної торгівлі й інвестиційних процесів.

Ключові слова: глобальні ланцюги вартості, міжнародний рух капіталу, прямі іноземні інвестиції, економічна інтеграція, цифровізація, ESG-трансформація, сталий розвиток, екологізація економіки.

THE IMPACT OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS ON THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TRADE AND INVESTMENT PROCESSES IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRANSFORMATIONS

Transnational corporations (TNCs) are increasingly acting not only as participants but also as key drivers of structural changes in the global economy, determining the directions of international trade, investment activities, and technological development. Therefore, studying the specific features of the impact of TNCs on international economic processes is of significant theoretical and practical importance for the development of effective economic policies in the context of global transformations.

The purpose of this study is to investigate the impact of transnational corporations on the development of international trade and investment processes under conditions of global transformations, as well as to identify current trends in the functioning of TNCs in the world economy.

The research is based on the application of systemic analysis, comparative analysis, statistical generalization, economic analysis, and graphical interpretation of results. The information base of the study includes materials from UNCTAD, WTO, OECD, IMF, the World Bank, as well as scientific works of domestic and foreign scholars.

The findings indicate that transnational corporations remain leading actors in international economic relations and account for a significant share of global trade and foreign direct investment flows. The study confirms that TNCs are major drivers of global value chain formation, international technology transfer, and innovation development. It is substantiated that current global transformations, including digitalization, production regionalization, increasing geopolitical risks, and the implementation of ESG approaches, significantly influence the strategies and activities of transnational corporations.

The results of the study demonstrate that TNCs continue to play a crucial role in the global economy and largely determine the development trends of international trade and investment processes. The future development of transnational corporations will be shaped by the level of digitalization, business sustainability practices, and the transformation of global value chains.

Keywords: global value chains, international capital movement, foreign direct investment, economic integration, digitalization, ESG transformation, sustainable development, greening of the economy.

JEL classification: F23, F21, F14, O33, L25.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової економіки характеризується поглибленням глобалізаційних процесів, трансформацією міжнародного поділу праці, цифровізацією економічної діяльності та посиленням взаємозалежності національних економік. За цих умов ТНК відіграють провідну роль у формуванні міжнародних товарних, фінансових та інвестиційних потоків, забезпечуючи функціонування глобальних ланцюгів створення вартості, поширення інновацій і сучасних технологій. Саме діяльність ТНК значною мірою визначає напрями розвитку міжнародної торгівлі, структуру світових інвестицій та конкурентоспроможність національних економік.

Для України дослідження діяльності ТНК набуває особливого практичного значення в контексті післявоєнного відновлення економіки, поглиблення європейської інтеграції та необхідності залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Ефективна взаємодія з ТНК здатна сприяти модернізації виробництва, розвитку інноваційної діяльності, інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика впливу ТНК на міжнародну торгівлю та інвестиційні процеси активно досліджується у сучасній економічній науці, особливо в контексті трансформації глобальних ланцюгів створення вартості, цифровізації

міжнародного бізнесу, зміни інвестиційних стратегій та посилення геополітичних ризиків. У наукових працях останніх років ТНК дедалі частіше розглядаються не лише як суб'єкти міжнародного руху капіталу, а й як ключові організатори глобального виробництва, торгівлі, технологічного обміну та сталого розвитку.

Важливий внесок у дослідження взаємозв'язку ПІІ і глобальних ланцюгів створення вартості зробили А. Адаров та Р. Стехерер. Автори доводять, що ПІІ є одним із базових чинників поглиблення міжнародного виробничого поділу праці та формування транскордонних виробничих мереж [1].

Узагальнення сучасних підходів до аналізу глобальних ланцюгів створення вартості запропонували П. Антрас та Д. Чор. Автори розглядають глобальні ланцюги вартості як одну з центральних форм організації сучасної міжнародної торгівлі та діяльності багатонаціональних підприємств. [2].

Значну увагу трансформації глобальних ланцюгів створення вартості під впливом торговельної політики приділили Г. Гереффі, Х.-Ч. Лім та Дж. Гур Лі. У їхньому дослідженні показано, що торговельні конфлікти, зокрема між США та Китаєм, не обов'язково призводять до повного руйнування глобальних ланцюгів, але стимулюють їх адаптивну перебудову [3]. К. Пікарді, Л. Таджолі та Р. Віталі дослідили структурну мілливність глобальних ланцюгів створення вартості з ви-

користанням мережевого аналізу [4].

Окремий напрям сучасних досліджень стосується впливу ТНК на зайнятість у глобальних ланцюгах створення вартості. Автори підкреслюють, що вплив ТНК на ринок праці часто не дооцінюється, оскільки зайнятість формується не лише безпосередньо у дочірніх компаніях, а й через суміжні виробництва, постачальників, логістичні структури та сервісні компанії [5]. Суттєве значення має також дослідження М. Клименка, присвячене глобальним цифровим платформам, трансферу технологій та політиці прямих іноземних інвестицій у двосторонніх ринках [6].

Новий аспект аналізу діяльності ТНК пов'язаний із цифровою сталістю. К. Кілпатрік та К. Конрой розглядають багатонаціональні підприємства як головних координаторів цифрової сталості у глобальних ланцюгах створення вартості [7]. У контексті екологічних трансформацій важливою є праця, присвячена перерозподілу вуглецевих викидів і доданої вартості у глобальних ланцюгах створення вартості [8]. Такий підхід є важливим для оцінки суперечливого впливу ТНК: з одного боку, вони забезпечують інвестиції й технології, з іншого - можуть поглиблювати асиметрії у розподілі екологічних і економічних наслідків глобалізації.

Дослідження А. Фамбеу та А. Цамбу присвячене взаємозв'язку між ПШ та участю фірм країн Африки на південь від Сахари у глобальних ланцюгах створення вартості. Автори показують, що ПШ можуть сприяти інтеграції компаній країн, що розвиваються, у міжнародні виробничі мережі [9].

У сучасній науковій дискусії також простежується критичний підхід до концепції глобальних ланцюгів створення вартості. Р. Вайсенбахер аналізує теоретичні витоки досліджень глобальних ланцюгів і звертає увагу на те, що їх не можна розглядати лише як нейтральний механізм підвищення ефективності міжнародної торгівлі [10].

На основі сучасних досліджень виокремлюються визначальні чинники трансформації міжнародного бізнесу. Зростання фінансових ризиків, посилення інфляційного тиску, геополітична нестабільність та нестійкість світових фінансових ринків змінюють інвестиційні стратегії ТНК і впливають на напрями міжнародного руху капіталу. Особливо відчутними такі процеси є для країн, що розвиваються [11].

Аналіз сучасних досліджень свідчить про те, що ТНК є багатовимірними суб'єктами глобальної економіки. Вони впливають на міжнародну торгівлю через формування глобальних ланцюгів створення вартості, на інвестиційні процеси - через переміщення капіталу,

технологій та управлінських практик.

Разом з тим, попри значну кількість досліджень, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного впливу ТНК на міжнародну торгівлю та інвестиційні процеси саме в умовах глобальних трансформацій. Саме це зумовлює необхідність подальшого дослідження ролі ТНК як ключових чинників розвитку сучасної світової економіки.

Мета статті полягає в комплексному дослідженні впливу ТНК на розвиток міжнародної торгівлі та інвестиційні процеси в умовах глобальних трансформацій. Для досягнення поставленої мети необхідно провести узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності ТНК та дослідити особливості впливу ТНК на розвиток міжнародної торгівлі та залучення інвестицій.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження. Зокрема, системний підхід застосовано для комплексного аналізу взаємозв'язку між діяльністю ТНК та міжнародними інвестиційними процесами. Метод наукової абстракції використано для уточнення сутності ТНК, економічної природи та ролі у світовій економіці.

Виклад основних результатів дослідження. В сучасних умовах ТНК є одними з найбільш впливових суб'єктів розвитку світової економіки та відіграють ключову роль у формуванні міжнародних економічних відносин. Упродовж останніх десятиліть ТНК стають основними каталізаторами процесів глобалізації, міжнародного руху капіталу, поширення інновацій та формування глобальних ланцюгів створення вартості. Їх діяльність виходить за межі окремих національних економік та охоплює практично всі сфери міжнародного бізнесу.

Важливим чинником розвитку ТНК стало формування глобальних ланцюгів створення вартості. У межах цих ланцюгів окремі етапи виробничого процесу розміщуються в різних країнах залежно від їх конкурентних переваг. Це сприяє зниженню виробничих витрат, підвищенню ефективності використання ресурсів та поглибленню міжнародного поділу праці.

В сучасній науковій літературі існує значна кількість підходів до трактування сутності ТНК. Незважаючи на певні відмінності у визначеннях, більшість дослідників наголошують на міжнародному характері діяльності ТНК, наявності зарубіжних підрозділів та централізованому управлінні міжнародними операціями. У табл. 1 подано підходи до визначення поняття «транснаціональна корпорація».

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «транснаціональна корпорація»

Автор	Основні характеристики визначення
Дж. Даннінг	Підприємство, яке здійснює контроль та управління виробничими активами у двох або більше країнах
П. Баклі та М. Кассон	Організація, яка координує економічну діяльність у міжнародному масштабі через мережу дочірніх підприємств
О. Рогач	Велика компанія, що здійснює господарську діяльність у кількох країнах та контролює міжнародний рух капіталу
UNCTAD	Корпорація, яка складається з материнської компанії та зарубіжних філій, розташованих у різних країнах

Джерело: систематизовано авторами на основі [12-15].

Аналіз наведених визначень свідчить, що основними ознаками ТНК є міжнародний характер діяльності, наявність дочірніх підприємств закордоном, централізована система управління та здатність здійснювати контроль над міжнародними виробничими й фінансовими потоками. Саме ці характеристики відрізняють ТНК від інших форм міжнародного підприємництва.

У сучасній світовій економіці діяльність ТНК дедалі більше визначається процесами цифровізації. Використання штучного інтелекту, великих даних, хмарних технологій, цифрових платформ та автоматизованих систем управління сприяє трансформації міжнародного бізнесу та появі нових форм міжнародної взаємодії.

Крім цифровізації, суттєвий вплив на діяльність ТНК здійснюють процеси екологізації світової економіки. У сучасних умовах інвестиційні рішення дедалі частіше приймаються з урахуванням екологічних, со-

ціальних та управлінських критеріїв (ESG) [15].

Згідно з оцінками міжнародних організацій, діяльність ТНК прямо або опосередковано пов'язана зі значною частиною світової торгівлі, а великі обсяги міжнародного товарообігу здійснюється у формі внутрішньо-корпоративної торгівлі між материнськими компаніями та їх дочірніми підприємствами. Одним із важливих механізмів впливу ТНК на міжнародну торгівлю є формування глобальних ланцюгів створення вартості [15; 16].

Як видно з рис. 1, саме ТНК виступають основними координаторами міжнародного поділу праці та інтеграції національних економік у світове господарство. Завдяки діяльності ТНК країни отримують можливість спеціалізуватися на тих видах економічної діяльності, де вони мають конкурентні переваги, що сприяє підвищенню ефективності міжнародної торгівлі та економічному зростанню.

Рис. 1 Роль ТНК у формуванні міжнародної торгівлі та глобальних ланцюгів створення вартості

Джерело: складено авторами самостійно.

Сучасні ТНК розміщують окремі стадії виробничого процесу в різних країнах залежно від рівня витрат виробництва. У результаті кінцевий продукт може створюватися за участю десятків країн, кожна з яких спеціалізується на певному етапі виробництва.

Важливим напрямом впливу ТНК на міжнародну торгівлю є розвиток внутрішньофірмової торгівлі. Провідні корпорації світу, такі як Apple, Microsoft, Samsung, Intel, Toyota та інші, здійснюють міжнародну координацію виробництва, науково-дослідної діяльно-

сті та збуту продукції.

Особливу роль у цифровій трансформації міжнародної торгівлі відіграють глобальні цифрові платформи. Такі компанії, як Amazon, Alphabet, Meta, Alibaba та Tencent, фактично створюють нові механізми міжнародної взаємодії між виробниками та споживачами.

Слід розуміти, що поряд із позитивними наслідками діяльність ТНК може створювати певні ризики для розвитку міжнародної торгівлі. Насамперед це стосується високої концентрації ринкової влади у найбі-

льших корпорацій, які здатні впливати на ціни, умови доступу до ринків та конкурентне середовище.

У сучасній економічній літературі такі процеси отримали назву *reshoring*, *nearshoring* та *friend-shoring*. Вони передбачають повернення виробництва до країни походження, перенесення його до сусідніх держав або розміщення в країнах-партнерах із подібними політичними та економічними інтересами. Реалізація таких стратегій сприяє підвищенню стійкості міжнародного бізнесу, проте водночас змінює географію міжнародної торгівлі та структуру глобальних виробничих мереж [16-18].

ТНК забезпечують переважну частину світових потоків ПІІ, які виступають важливим джерелом фінансування економічного розвитку, модернізації виробництва, трансферу технологій та інтеграції країн у міжнародні виробничі мережі.

Відповідно до даних UNCTAD, протягом останніх років світові потоки ПІІ характеризувалися значною нестабільністю під впливом пандемії COVID-19, геополітичних конфліктів, інфляційних процесів та трансформації глобальних ланцюгів створення вартості [15; 17]. У табл. 2 подано динаміку світових потоків ПІІ за період 2019-2024 рр.

Таблиця 2

Динаміка світових потоків ПІІ у 2019–2024 рр.

Рік	Обсяг ПІІ, трлн дол. США	Темп зміни до попереднього року, %
2019	1,54	–
2020	1,00	-35,1
2021	1,58	+58,0
2022	1,31	-17,1
2023	1,33	+1,5
2024	1,40	+5,3

Джерело: складено авторами за [15; 17].

Дані табл. 2 свідчать про суттєве скорочення світових потоків ПІІ у 2020 р. внаслідок пандемії COVID-19. Обсяг міжнародних інвестицій зменшився більш, ніж на третину порівняно з 2019 р. Найбільше постраждали галузі, пов'язані з міжнародними перевезеннями, туризмом, енергетикою та виробництвом промислової продукції. Водночас уже у 2021 р. спостерігалося швидке відновлення інвестиційної активності завдяки адаптації міжнародного бізнесу до нових умов функціонування та активізації процесів цифрової трансформації.

Подальша динаміка ПІІ демонструє поступове від-

новлення глобальних інвестиційних потоків, хоча їх зростання відбувається в умовах значної геополітичної невизначеності. Особливого значення в сучасних умовах набувають стратегічні інвестиції, спрямовані на придбання високотехнологічних компаній, розвиток цифрових платформ, створення дослідницьких центрів та впровадження інноваційних технологій. Це свідчить про поступовий перехід від ресурсно орієнтованої моделі міжнародного інвестування до інноваційно-технологічної [19; 20]. На рис. 2 подано взаємозв'язок між ПІІ через трансфер технологій до підвищення конкурентоспроможності економіки.

Рис. 2. Механізм впливу ТНК на міжнародні інвестиційні процеси

Джерело: складено авторами самостійно.

Як показано на рис. 2, інвестиційний вплив ТНК має мультиплікативний характер. Надходження іноземного капіталу стимулює розвиток суміжних галузей, підвищує попит на висококваліфіковану робочу силу та сприяє модернізації виробничої інфраструктури. Крім того, діяльність ТНК забезпечує поширення сучасних технологій та управлінських практик, що позитивно впливає на ефективність функціонування національних економік.

Важливу роль ТНК відіграють у процесі інтеграції країн, що розвиваються, у світову економіку. Для багатьох держав ПШ є одним із ключових джерел фінансування економічного розвитку. Завдяки залученню інвестицій ТНК країни отримують доступ до нових технологій, міжнародних ринків збуту та сучасних методів управління.

Водночас діяльність ТНК у сфері міжнародного інвестування має не лише позитивні наслідки. Серед потенційних ризиків слід виділити: посилення залежності національних економік від зовнішнього капіталу, витіснення місцевих виробників з внутрішнього ринку, концентрацію економічної влади в руках великих корпорацій, виведення прибутків за межі країни, використання механізмів податкової оптимізації, поглиблення регіональних диспропорцій розвитку.

До найважливіших чинників таких трансформацій належать цифровізація економічних процесів, посилення геополітичної нестабільності, екологізація бізнесу, зміна конфігурації глобальних ланцюгів створення вартості та розвиток нових форм міжнародної

економічної взаємодії.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту, великих даних (Big Data), Інтернету речей (IoT), хмарних розрахунків та цифрових платформ суттєво змінює механізми функціонування міжнародного бізнесу. Особливу роль у цифровій трансформації відіграють глобальні цифрові платформи, які створюють нові моделі міжнародної економічної взаємодії. Такі компанії, як Amazon, Alphabet, Microsoft, Alibaba та Tencent, формують цифрові екосистеми, що поєднують виробників, постачальників, інвесторів та споживачів у межах єдиного інформаційного середовища.

Важливим напрямом глобальних трансформацій є екологізація економіки та поширення принципів сталого розвитку. У сучасних умовах дедалі більше інвесторів, міжнародних організацій та споживачів звертають увагу на екологічні та соціальні аспекти діяльності компаній. Це сприяє поширенню ESG-підходу (Environmental, Social, Governance), який передбачає інтеграцію екологічних, соціальних та управлінських критеріїв у процес прийняття корпоративних рішень.

Для ТНК впровадження ESG-принципів стає не лише інструментом підвищення репутації, але й важливим фактором забезпечення довгострокової конкурентоспроможності. Компанії активно інвестують у розвиток відновлюваної енергетики, скорочення викидів парникових газів, впровадження ресурсозберігаючих технологій та вдосконалення корпоративного управління.

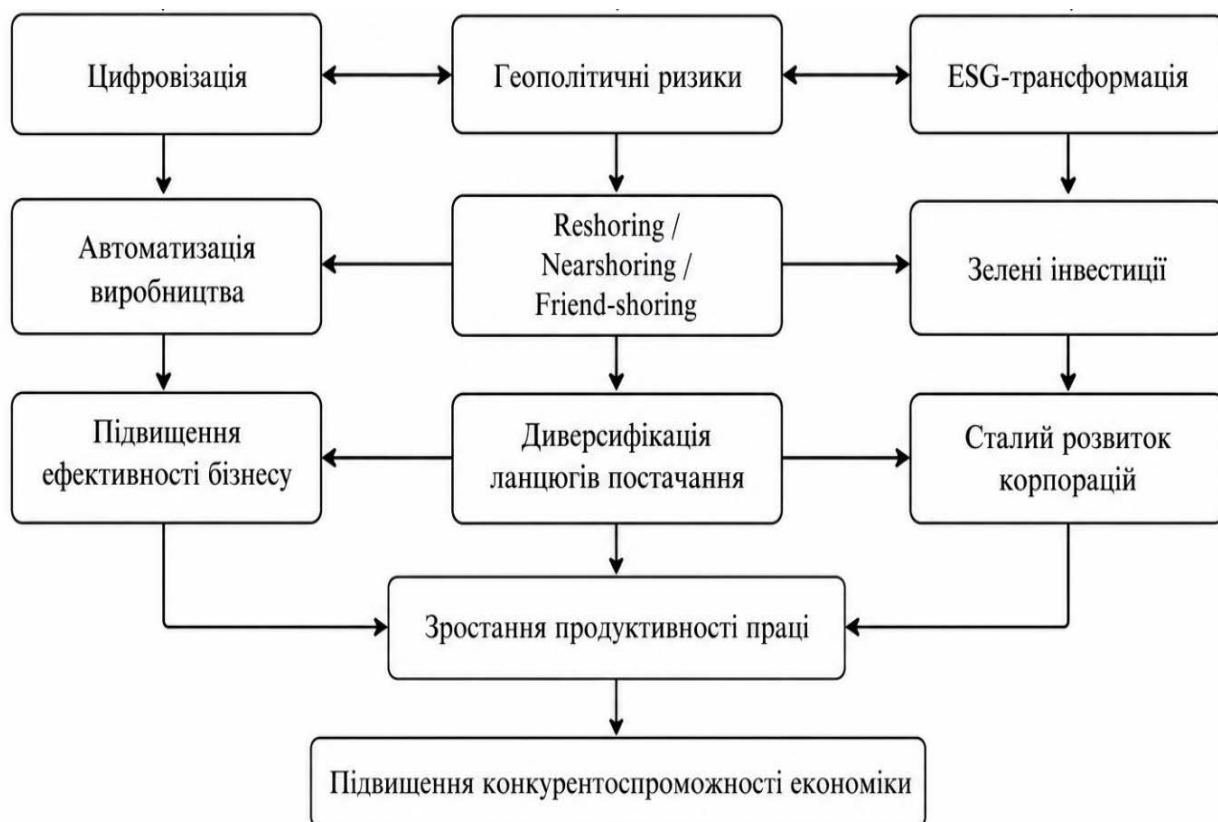

Рис. 3 Вплив глобальних трансформацій на стратегії розвитку ТНК

Джерело: складено авторами на основі [2; 4; 19; 20].

Важливим наслідком глобальних трансформацій є зміна структури міжнародних інвестиційних потоків. Зростає частка інвестицій у цифрову інфраструктуру, інформаційні технології, штучний інтелект, біотехнології, відновлювану енергетику та інші високотехнологічні галузі. Водночас поступово зменшується інвестиційна привабливість окремих традиційних секторів економіки, що пов'язано зі зміною споживчих уподобань та посиленням екологічних вимог.

Суттєвих змін зазнає і географічна структура діяльності ТНК. Поряд із традиційними центрами міжнародного бізнесу дедалі більшого значення набувають країни Азії, Близького Сходу та окремі країни Африки. Це пов'язано з швидкими темпами економічного розвитку, зростанням внутрішнього попиту, покращенням інвестиційного клімату та розвитком інфраструктури в цих регіонах.

З огляду на це, слід розуміти, що подальший розвиток ТНК відбуватиметься під впливом комплексних змін у світовій економіці, пов'язаних із цифровою трансформацією, екологізацією виробництва, зміною структури міжнародної торгівлі та інвестиційних потоків, а також посиленням конкуренції між глобальними економічними центрами.

Однією з головних тенденцій майбутнього розвитку ТНК стане подальша цифровізація бізнес-процесів. Активне впровадження штучного інтелекту, машинного навчання, роботизації, блокчейн-технологій та великих даних сприятиме підвищенню ефективності управління міжнародними виробничими мережами.

Саме тому найближчими роками значно зросте роль цифрових платформ у міжнародному бізнесі. Якщо раніше основою діяльності ТНК були переважно виробничі потужності та фізичні активи, то сьогодні дедалі більшого значення набувають нематеріальні активи, програмне забезпечення, інтелектуальна власність та цифрові екосистеми.

Важливою тенденцією стане посилення ролі принципів сталого розвитку у діяльності ТНК. Під впливом міжнародних екологічних угод, змін клімату та нових вимог інвесторів ТНК змушені дедалі активніше впроваджувати ESG-підходи у корпоративне управління. У перспективі відповідність екологічним, соціальним та управлінським стандартам буде одним з ключових чинників міжнародної конкурентоспроможності компаній.

Особливого значення набуватимуть інвестиції у відновлювану енергетику, енергоефективні технології, циркулярну економіку та екологічно безпечне виробництво. Багато провідних ТНК уже сьогодні декларують цілі щодо досягнення вуглецевої нейтральності та скорочення негативного впливу на навколишнє середовище. У майбутньому цей напрям стане одним із визначальних факторів формування інвестиційної політики ТНК.

Особливу роль у майбутньому розвитку ТНК відіграватимуть країни Глобального Півдня (країни Африки та Латинської Америки). Якщо раніше вони переважно виступали реципієнтами іноземних інвестицій,

то сьогодні дедалі більше ТНК походять саме з Китаю, Індії, Бразилії, Туреччини, Об'єднаних Арабських Еміратів та інших країн, що активно нарощують свою присутність на світовому ринку.

Для України діяльність ТНК може стати важливим фактором післявоєнного відновлення економіки та прискорення євроінтеграційних процесів. Водночас ефективність використання такого потенціалу значною мірою залежатиме від якості інституційного середовища, рівня захисту інвестицій та успішності проведення структурних реформ.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження доцільно стверджувати, що ТНК є ключовими суб'єктами сучасної світової економіки та здійснюють значний вплив на розвиток міжнародної торгівлі та інвестиційних процесів. В умовах поглиблення глобалізації та міжнародної економічної інтеграції саме ТНК формують вагомую частку світового товарообігу та забезпечують основні потоки ПІІ.

В процесі дослідження проведено узагальнення сучасних теоретичних підходів до визначення сутності ТНК. Сасме тому слід розуміти, що сучасна роль ТНК у світовій економіці значно розширилася порівняно з попередніми етапами розвитку міжнародного бізнесу. Дослідження впливу ТНК на міжнародну торгівлю свідчить про те, що вони є основними організаторами міжнародного поділу праці. Саме завдяки діяльності ТНК відбувається дедалі більше поглиблення спеціалізації країн, розширення міжнародної кооперації та підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

У результаті проведеного аналізу міжнародних інвестиційних процесів встановлено, що ТНК залишаються головними джерелами ПІІ у світовій економіці. Разом із позитивними ефектами діяльність ТНК слід розуміти існуючі ризики. Розвиток ТНК буде визначатися високим рівнем цифровізації світової економіки, переходом до моделей сталого розвитку, посиленням конкуренції за технологічне лідерство та зміною структури глобальних виробничих мереж. Особливо важливим є інвестування у високотехнологічні галузі, відновлювану енергетику та цифрову інфраструктуру.

З огляду на вище сказане, подальші наукові дослідження варто зосередити на оцінці впливу штучного інтелекту на міжнародний бізнес, дослідженні трансформації глобальних ланцюгів створення вартості в умовах геополітичної нестабільності та аналізі ролі ТНК у реалізації цілей сталого розвитку та формуванні нової архітектури світової економіки.

Декларація щодо використання інструментів штучного інтелекту. В ході підготовки статті було використано інструменти генеративного штучного інтелекту (ChatGPT-4, OpenAI, 2025) для цілей пошуку та узагальнення літератури та покращення структури й логіки статті. Жоден текст, згенерований за допомогою штучного інтелекту, не використовувався без критичного редагування. Автори несуть повну відповідальність за науковість, точність та цілісність контенту.

Список використаних джерел:

1. Adarov A., Stehrer R. Implications of foreign direct investment, capital formation and its structure for global value chains. *The World Economy*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1111/twec.13160>
2. Antràs P., Chor D. Global Value Chains. NBER Working Paper. 2021. DOI: <https://doi.org/10.3386/w28549>
3. Gereffi, G., Lim, H.C. & Lee, J. Trade policies, firm strategies, and adaptive reconfigurations of global value chains. *J Int Bus Policy*. 2021. No. 4. Pp. 506–522. DOI: <https://doi.org/10.1057/s42214-021-00102-z>
4. Piccardi C., Tajoli L. Vitali R. Patterns of variability in the structure of global value chains: a network analysis. *Rev World Econ*. 2024. No. 160. Pp. 1009–1036. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10290-023-00521-5>
5. Measuring employment in global value chains based on an inter-country input-output model with multinational enterprises. *Structural Change and Economic Dynamics*. 2024. Vol. 68. Pp. 148-162. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2023.10.010>
6. Klimenko M. Global digital platforms, technology transfer and foreign direct investment policies in two-sided markets. *Economic Inquiry*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1111/ecin.13132>
7. Kilpatrick C., Conroy K. Driving Digital Sustainability in Global Value Chains: Multinational Enterprises as Chief Orchestrators. *Academy of Management Perspectives*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.5465/amp.2023.0160>
8. Yunfeng Yan, Xiyuan Li, Ran Wang, Bo Meng, Zhongxiu Zhao, Xuemeng Li. Visible carbon emissions vs. invisible value-added: Re-evaluating the emissions responsibility of multinational enterprises in global value chains. *Ecological Economics*. 2024. Vol. 224, Art. 108262. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108262>
9. Fambeu A., Tsambou A. Foreign Direct Investment and Global Value Chains in Sub-Saharan African Firms. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1080/13571516.2025.2541114>
10. Weissenbacher R. Development in chains. On the radical origins of global value chain research. *Globalizations*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1080/14747731.2024.2397239>
11. Baula Olena, Khomanets Volodymyr, Urban Oksana, Tovt Yuri, Hrachevska Tamila, Bohorodytska Anna (2026). Social effects of global financial turbulence: challenges for developing countries. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, Vol. 2, No. 67, Pp. 536–551. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.67.2026.5146>
12. Dunning J. H., Lundan S. M. *Multinational Enterprises and the Global Economy*. 3rd ed. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2008. 920 p. URL: <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/multinational-enterprises-and-the-global-economy-9781848443996.html> (дата звернення: 10.05.26).
13. Buckley P. J., Casson M. *The Future of the Multinational Enterprise*. 2nd ed. London: Palgrave Macmillan, 2009. URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230234839> (дата звернення: 10.05.26).
14. Рогач О. І. Багатонаціональні підприємства: підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. 387 с. URL: <https://www.iir.edu.ua/navchannya/mizhnarodni-ekonomichni-vidnosyny/kafedra-mizhnarodnykh-finansiv/naukova-robota> (дата звернення: 10.05.26).
15. United Nations Conference on Trade and Development. *World Investment Report 2024: Investment Facilitation and Digital Government*. Geneva: United Nations, 2024. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2024> (дата звернення: 10.05.26).
16. Crowe D., Rawdanowicz Ł. Risks and Opportunities of Reshaping Global Value Chains. OECD Economics Department Working Papers. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/risks-and-opportunities-of-reshaping-global-value-chains_f758afe8-en.html (дата звернення: 10.05.26).
17. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). *World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy*. Geneva: United Nations, 2025. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> (дата звернення: 10.05.26).
18. Aiyar S., Presbitero A. F., Ruta M. (eds.). *Geoeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy*. Washington, DC: International Monetary Fund, 2024. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/GFERFWEEA/GFERFWEEA.pdf> (дата звернення: 10.05.26).
19. UNCTAD. *World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy*. Geneva : United Nations, 2025. 254 p. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> (дата звернення: 10.05.26).
20. Giroud A., Puck J., Puhr H. *World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy*. *Journal of International Business Policy*. 2026. Vol. 9. Pp. 146–152. DOI: <https://doi.org/10.1057/s42214-025-00234-6>

References:

1. Adarov, A., & Stehrer, R. (2021). Implications of foreign direct investment, capital formation and its structure for global value chains. *The World Economy*. <https://doi.org/10.1111/twec.13160> [in English].
2. Antràs, P., & Chor, D. (2021). Global Value Chains (NBER Working Paper No. 28549). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w28549> [in English].
3. Gereffi, G., Lim, H.-C., & Lee, J. (2021). Trade policies, firm strategies, and adaptive reconfigurations of global value chains. *Journal of International Business Policy*. <https://doi.org/10.1057/s42214-021-00102-z> [in English].
4. Piccardi, C., Tajoli, L., & Vitali, R. (2024). Patterns of variability in the structure of global value chains: A network analysis. *Review of World Economics*. <https://link.springer.com/article> [in English].

5. Measuring employment in global value chains based on an inter-country input-output model with multinational enterprises. (2024). *Structural Change and Economic Dynamics*. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2023.10.010> [in English].
6. Klimenko, M. (2023). Global digital platforms, technology transfer and foreign direct investment policies in two-sided markets. *Economic Inquiry*. <https://doi.org/10.1111/ecin.13132> [in English].
7. Kilpatrick, C., & Conroy, K. (2024). Driving digital sustainability in global value chains: Multinational enterprises as chief orchestrators. *Academy of Management Perspectives*. <https://doi.org/10.5465/amp.2023.0160> [in English].
8. Yunfeng Yan, Xiyuan Li, Ran Wang, Bo Meng, Zhongxiu Zhao, & Xueming Li. (2024). Visible carbon emissions vs. invisible value-added: Re-evaluating the emissions responsibility of multinational enterprises in global value chains. *Ecological Economics*, (224), Art. 108262. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108262> [in English].
9. Fambeu, A., & Tsambou, A. (2025). Foreign direct investment and global value chains in Sub-Saharan African firms. *Journal of Development Effectiveness*. <https://doi.org/10.1080/13571516.2025.2541114> [in English].
10. Weissenbacher, R. (2024). Development in chains: On the radical origins of global value chain research. *Globalizations*. <https://doi.org/10.1080/14747731.2024.2397239> [in English].
11. Baula, O., Khomanets, V., Urban, O., Tovt, Y., Hrachevska, T., & Bohorodytska, A. (2026). Social effects of global financial turbulence: Challenges for developing countries. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(67), 536–551. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.2.67.2026.5146> [in English].
12. Dunning, J. H., & Lundan, S. M. (2008). *Multinational Enterprises and the Global Economy* (3rd ed.). Edward Elgar Publishing. <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/multinational-enterprises-and-the-global-economy-9781848443996.html> [in English].
13. Buckley, P. J., & Casson, M. (2009). *The Future of the Multinational Enterprise* (2nd ed.). Palgrave Macmillan. <https://link.springer.com/book/10.1057/9780230234839> [in English].
14. Rohach, O. I. (2019). *Bahatonatsionalni pidpryiemstva* [Multinational Enterprises]. Kyiv University Publishing Centre. <https://www.iir.edu.ua/navchannya/mizhnarodni-ekonomichni-vidnosyny/kafedra-mizhnarodnykh-finansiv/naukova-robota> [in Ukrainian].
15. United Nations Conference on Trade and Development. (2024). *World Investment Report 2024: Investment Facilitation and Digital Government*. United Nations. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2024> [in English].
16. Crowe, D., & Rawdanowicz, Ł. (2023). *Risks and Opportunities of Reshaping Global Value Chains* (OECD Economics Department Working Papers). OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/risks-and-opportunities-of-reshaping-global-value-chains_f758afe8-en.html [in English].
17. United Nations Conference on Trade and Development. (2025). *World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy*. United Nations. <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> [in English].
18. Aiyar, S., Presbitero, A. F., & Ruta, M. (Eds.). (2024). *Goeconomic Fragmentation: The Economic Risks from a Fractured World Economy*. International Monetary Fund. <https://www.elibrary.imf.org/display/book/GFERFWEEA/GFERFWEEA.pdf> [in English].
19. UNCTAD. *World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy*. Geneva : United Nations, 2025. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> [in English].
20. Giroud, A., Puck, J., & Puhr, H. (2026). *World Investment Report 2025: International Investment in the Digital Economy* // *Journal of International Business Policy*, (9), 146–152. <https://doi.org/10.1057/s42214-025-00234-6> [in English].

Дата надходження статті: 25.05.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 17.06.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.07.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.